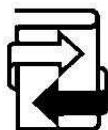


تألیف‌های بدون تفاوت

روایتی از سیر تحول سوژه

جواد علیزاده



نشر اشاره

علیزاده، جواد ۱۳۷۱.

تمایزهای بدون تفاوت: روایتی از سیر تحول سوژه / جواد علیزاده .
تهران: نشر اشاره، ۲۷۲ ص. مصور.

ISBN - 978 - 622 - 95233 - 7 - 7

فیبا

واژه نامه

Subjectivity تجددگرایی (هنر) Modernism(Art)

رده بندی کنگره: BD۲۲۲

رده بندی دیویی: ۱۲۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۸۰۶۰۸



نشر اشاره

تمایزهای بدون تفاوت

روایتی از سیر تحول سوژه

علیزاده، جواد

رسم الخط، حروفچینی و تصاویر: اشاره

طرح جلد: والی زاده سرواژه

تنظیم طرح روی جلد: اشار

ناشر: نشر اشاره

لیتوگرافی: ندا، چاپ: فرشیه و صحافی: روشنگر

چاپ اول: ۱۳۹۸ شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۷-۷-۹۵۲۳۳-۶۲۲-۹۷۸-۷-7-95233-622-978 ISBN:

نشر اشاره: تهران، صندوق پستی ۱۱۷۷-۱۳۱۴۵ تلفکس: ۶۶۴۱۸۹۱۱

Email: eshareh_pub@yahoo.com

حق چاپ محفوظ است.

قیمت: ۴۵۰۰۰۰ ریال

۹ گفتار

۱۵ فصل نهم: مفاهیم سوژه

۱۷ اتیمولوژی

۲۰ سوژه‌ی آگاه، سوژه‌ی خودآگاه؟

۲۱ آیا بررسی سوژکتیو سوژه، ملا ممکن است؟

۲۳ مفهوم کنشگری

۲۶ نمودهای قابل بررسی سوژه

۳۳ فصل اول: پیشامدرنیته

۳۹ سوژکتیویته‌ی پیشامدرن

۵۳ هنر پیشامدرن

۵۹ فصل دوم: تئوری‌هایی از جنس مدرنیته

۶۵ تئوری تکامل؛ مرکزیت‌زدایی از جایگاه انسان

۷۲ نزاع طبقاتی و تغییر در برداشت از مفهوم کنشگری و...

۸۱ ضمیر ناخودآگاه و تغییر در برداشت از مفهوم کنشگری و...

۹۰ آبر انسان؛ نفی «بودن» سوژه و تأکید بر «شدن» او

نسبیت و تغییر برداشت سوژه از ابژه	۱۰۰
زبان، دترمینیسم زبانی، و ساختارگرایی:	۱۰۷
فصل سوم: بازنمایی‌هایی از جنس مدرنیسم	۱۱۹
خشم و هیاهو	۱۲۳
پاک‌کن‌ها	۱۲۷
در انتظار گودو	۱۳۲
گ. آندلسی	۱۳۸
جنس	۱۴۰
پرتره‌ی ورنر مار	۱۴۳
چشمه	۱۴۵
بیان	۱۴۷
فصل چهارم: تئوری‌هایی از جنس پست‌مدرنیته	۱۵۷
از ساختارگرایی مدرن تا پسا ساختارگرایی پست‌مدرن	۱۶۰
نخستین خطای فلسفه‌ی غرب: لوگوس‌ترسیم	۱۶۱
دومین خطای فلسفه‌ی غرب: تقابل‌های دوگانه	۱۶۸
سومین خطا: برتری و تقدم اندیشه بر زبان	۱۷۱
نسخه‌ی دریدایی پسا ساختارگرایی: شالوده‌شکنی	۱۷۲
آپوریا: وضعیتی ناخوش‌آیند برای سوژه	۱۷۴
بازنگری پست‌مدرنیته در مفاهیم قدرت و دانش	۱۷۷
دید پست‌مدرن به مساله‌ی قدرت و خارج شدن آن از	۱۷۸
رابطه‌ی آرایش گفتمانی و قدرت، و	۱۸۱

۱۸۳	اپیستمه: ناخودآگاهِ گفتمانی
۱۸۶	کلان روایت‌های مدرنیته و ناباوری پست‌مدرن
۱۹۲	روایت کوانتومی از هستی و عدم قطعیت ابرکتیو
۱۹۸	تشکیک اپیستمولوژیک سوژه‌ی مدرن و
۲۰۱	محورهای چهارگانه‌ی پست‌مدرنیسم
۲۰۵	فصل پنجم: بازنمایی‌هایی از جنس پست‌مدرنیسم
۲۰۷	چشمه
۲۰۸	Inception
۲۱۲	Light Club
۲۱۸	Inland Empire
۲۱۹	نام‌ناپذیر
۲۲۴	1984
۲۳۵	فصل ششم: پرسش‌هایی جدید، از جنس مرکز و زدایی و
۲۳۷	سوژه / انسان
۲۴۱	تاریخ سوژه‌ساز / سوژه‌ی تاریخ‌ساز
۲۴۳	تاریخ جهت‌دار / تاریخ بی‌جهت
۲۴۵	تاریخ یک پارچه و منسجم / تاریخ نامنسجم و قطعه‌قطعه
۲۴۸	امر کارآمد / امر حقیقی
۲۵۰	مفاهیم جدید / نام‌های جدید
۲۵۳	منابع
۲۵۷	فرهنگ اصطلاحات

پیشگفتار

- زبان، رسایی است برای انتقال مفهومی متقدم به زبان؛ مفهومی به نام اندیشه.

- دانش و حقیقت در جهان ما، اموری جدا و مستقل از مفهوم قدرت‌اند.

- روایت‌های علمی جهان معاصر و جنس باور افراد به این روایت‌ها، کاملاً با روایت‌های افسانه‌ای قلمبه‌ای بدوی در چند صد سال پیش متفاوت‌اند و این باورهای علمی معاصر، هیچ وابستگی به باورهای متعصبانه و نامعتبر دوران کهن ندارد.

- فیزیک کوانتوم، نسخه‌ای به‌روز شده و نوین از علم فیزیک است که نسبت به نسخه‌های پیشین، انطباق بیشتری با «حقیقت» جهان اشیاء و قوانین حاکم بر آن دارد.

- داروین‌یسم، شاخه‌ای از دانش با جهان‌بینی‌ای خاص است که توسط چارلز داروین، زیست‌شناس قرن نوزده بنا نهاده شده و «نظریه‌ی تکامل» در این جهان‌بینی، رد و نفی بی‌چون و چرای تئوری خلقتِ هوشمند است.

- خوانش متن، همیشه به منظور نزدیک شدن به مقصودِ مولف و درک ذهنیت او صورت می‌گیرد و اساسا نیز باید صورت گیرد. خودِ مولف نیز کنترلی تمام و کمال بر روی معنای متن دارد و هر چیزی در دنیای متن، منطقا برخواسته از خواستِ نویسنده است.

- وظیفه‌ی دانش زبان‌شناسی، یافتن ریشه‌های مشترک در واژه‌های زبان‌های مختلف - مطالعات واژه‌شناختی - و تعیین نقش‌های دشواری در جملات است.

- ترمینسم و مدرنیسم، نسخه‌های کارآمدتر و حقیقی‌تری نسبت به سامدرنیسم به منظور فهم پدیده‌ها و روابط موجود میان آن‌ها هستند؛ تلاش برای بشرویی خود، ضرورتا باعث پیشروی مثبت سوژه شده است.

اگر هشت گزاره‌ی بالا، نظایان غالباً نادرست و نامعتبر، و تماما ناقص می‌رسند، شما احتمالا نیاز چندانی به خواندنِ جستارِ حاضر ندارید؛ حتی اگر به مباحث آن اشاره‌ای نمی‌نداشتید. اما اگر در خود توانایی زدن مهر تائیدی مطلق بر هر کدام از آن‌ها می‌بینید، شاید لازم باشد در جهان‌بینی و فرآیند باورمند شدنِ خود تغییراتی ایجاد کنید.

این گزاره‌ها و گزاره‌هایی از این دست، بر طرف ظاهر متقاعدکننده‌ی خود، نتیجه‌هایی نادرست و نامعتبرند که در بهترین حالت، صرفا بیانگرِ بُرشی خاص از واقعیت می‌باشند؛ برشی که الزاما همسو با تمامیتِ آن واقعیت نخواهد بود. بررسی‌های سطحی و عجولانه، ساده‌سازی بیش از حد مفاهیم و ساده‌انگاری در استدلال‌ها، وابستگی

شدید به جهان‌بینی‌های از پیش موجود و ترس از مفاهیم کم‌تر آشنا، تمایل به تفکیک امور و مرزبندی دقیق میان مفاهیم و بسیاری مسائل دیگر، هم علت وجود گزاره‌هایی این‌چنینی هستند و هم معلول آن؛ یکی از اهداف عمده‌ی این جستار، واکاوی پیش‌فرض‌ها و بینش‌های این‌چنینی، در شاخه‌های متنوع دانش است.

یگر سباحت ارائه‌شده در این جستار نیز، با وجود تمام تنوع‌ها و تفاوت‌های ظاهری، هر کدام به نحوی به سوژه، به سوپرکتیویته و به مسالهی ذهنیت متعلق می‌شوند. مفاهیمی که هر چند به دانش‌های ظاهرا نامرتبیطی چون نقد ادبی، زبان‌شناسی، انسان‌شناسی، فیزیک، زیست‌شناسی، روان‌داری، سیاست، اقتصاد، ادبیات، هنر، سینما، و ... تعلق دارند، اما تماماً دارای ماهیت علمی و ملموس حتی در زندگی روزمره نیز خواهند بود؛ مفاهیم و کلیدواژه‌هایی که از نظر نویسنده، نه تنها می‌بایست در محیط‌های دانشگاهی و فرهنگی مورد بحث قرار گیرند، بلکه تعداد زیادی از آن‌ها قابلیت ورود به ادبیات روزمره و زبان محاوره را نیز دارا می‌باشند. «رابطه‌ی قدرت و دانش»، «هژمونی»، «اپیستمه»، «کلان‌روایت» و واژه‌هایی از این دست، ابتدا با نسبت در محیط‌هایی بسته محصور بمانند و صرفاً توسط طبقه‌ای خاص و افرادی خاص مورد استفاده قرار گیرند. از منظری دیگر، به این مساله نباید اذعان داشت که این واژه‌ها چیزی را به وجود نخواهند آورد؛ بلکه صرفاً مفهومی از پیش موجود را نام‌گذاری خواهند کرد تا بتوان در مورد آن اندیشید و سخن گفت.

مسالهی بعدی آن که جستار حاضر دغدغهی وجودشناختی نداشته و مدعی ارائه‌ی پاسخ‌های قطعی و دقیق به پرسش‌هایی خاص

نخواهد بود، بلکه با محور قرار دادن مفهوم «سوژه»، بستری را انتخاب کرده تا در آن به شیوه‌های کسب دانش و آگاهی و به چرایی مباحث بپردازد، و نه چستی آن‌ها. به عبارت دیگر، تمرکز ما در طی فصول آینده، بر روی یافتن پرسش‌های درست خواهد بود، و نه ارائه‌ی پاسخ‌های قطعی. کلیدواژه‌ی «سوژه» نیز به نحوی نامعمول، امکان بحث در مورد دامنه‌ی گسترده‌ای از مفاهیم و حوزه‌های دانش را فراهم می‌کند؛ گستردگی‌ای که شاید به برخی مذاق‌ها خوش نیاید و به پراکندگی و ضعف تعبیر شود - که چه بسا تعبیری درست نیز باشد - اما عدم انسجام، عدم قطعیت، هم‌پوشانی میان مدل‌ها و مفاهیم، و وجود هم‌گرایی‌ها و اگرچه‌های نامعمول، هیچ کدام در این جستار بار معنایی منفی به خود نخواهند افزود و الزاماً ضعف و نقص به شمار نخواهند رفت.

و اما در مورد ساختار این جستار؛ در فصل صفر، نخست به ارائه‌ی مقدمه‌ای بر واژه‌ی سوژه و طرح چند پرسش کلی در مورد آن خواهیم پرداخت؛ سپس در فصل نخست، نظری‌احتمالی بر سوژه‌ی پیشامدرن و ویژگی‌هایی که به طور معمول به آن نسبت داده می‌شوند خواهیم داشت؛ در فصل دوم چند تئوری مربوط به مدرنیته و پست‌مدرنیته‌ی مدرن مانند زبان‌شناسی نوین، نظریه‌ی تکامل، مارکسیسم و غیره را مورد بحث قرار داده، فصل سوم را نیز به بررسی بازنمایی‌های سوژکتیویته‌ی مدرن در هنر اختصاص خواهیم داد. فصل چهار دربردارنده‌ی کلیدواژه‌های پست‌مدرنی مانند پسا‌ساختارگرایی، کلان‌روایت‌های مدرنیته و تشکیک سوژه‌ی پست‌مدرن در آن‌ها، و روایت کوانتومی از جهان ابره‌ها بوده، فصل پنج نیز به معرفی چند نمونه از بازنمایی‌های هنری

پست مدرنیسم خواهد پرداخت. در فصل ششم و نهم نیز تلاشمان بر آن خواهد بود که به طور مختصر، نتیجه گیری‌هایی کلی نسبت به مباحث پیشتر ارائه شده داشته باشیم؛ البته نتیجه گیری‌هایی از جنس پرسش از آنچه هنوز نمی‌دانیم، و نه پاسخ‌هایی با ظاهر قطعی و ارضاکننده، اما ناقص و محدود و حتی نادرست به مانند گزاره‌هایی که در ابتدا مشاهده کردیم.

نکته‌ی دیگر آن‌که این جستار، سوژه و سوژکتیویته را صرفاً در معنای غربی و به صورت اخص، اروپایی آن بررسی خواهد کرد. در نتیجه سوژه یعنی سوژه غربی، با تاریخ، فرهنگ و هنر غربی، دین غربی (مسیحیت)، و... پس گزافه‌های طرح شده و نتیجه گیری‌های احتمالی نیز قابل تعمیم نخواهند بود.

در نهایت، مراتب قدر دانی خود را از دکتر حسین صبوری، استاد ادبیات انگلیسی دانشگاه تبریز، که در طول نگارش این جستار نیز به مانند سالیان مشوق و راهنمای بنده بوده‌اند و همچنین دکتر محمدحسین جواری، استاد ادبیات فرانسه دانشگاه تبریز، که باعث آشنایی بیشتر من با مبحث سوژه در حیطه‌ی ادبیات فرانسه شدند، ابراز می‌دارم.